

Magdalena Gilicka

Szkoła komunikacji społecznej – księga w darze Profesorowi Bolesławowi Andrzejewskiemu

Prawdziwą wielkość spotyka się na tyle rzadko, że nie sposób pomylić się, gdy naprawdę stajemy w jej obliczu. Stajemy onieśmieleni, niekiedy porażeni nią nawet, a przecież nie czujemy się przez nią pomniejszeni. Przeciwnie – wielkość podnosi nas i bogaci samą swą obecnością. Czujemy, że dostąpiliśmy szczególnej łaski uczestnictwa w czymś niecodziennym, niezwykłym, co już na zawsze pozostawi w nas swój ślad. Rodzi się w nas potrzeba oddania hołdu, czci.

Władysław Stróżewski, *O wielkości. Szkice z filozofii człowieka*, s. 312

Książka *Język. Rozumienie. Komunikacja*, stworzona pod redakcją trzech doktorów filozofii: Mikołaja Domaradzkiego, Emanuela Kulczyckiego oraz Michała Wendlanda, nie jest książką zwyczajną, nie stanowi standardowego zbioru artykułów. Jej wydanie zainspirowane zostało pragnieniem uczczenia 40-lecia pracy naukowo-dydaktycznej oraz 65-lecia urodzin polskiego filozofa, filologa germanisty oraz teoretyka komunikacji, Profesora zwyczajnego doktora habilitowanego Bolesława Andrzejewskiego. *Język. Rozumienie. Komunikacja* stanowi więc jubileuszową księgę, na którą złożyły się publikacje współpracowników, uczniów oraz przyjaciół tego wybitnego Uczzonego.

Tom składa się z trzech części, poprzedzonych prezentacją intelektualnej sylwetki Szanownego Jubilata. Przedstawienia postaci Profesora dokonał Marek Kazimierczak w rozdziale zatytułowanym *Od polskiego humanizmu przez homo symbolicus do homo universus*. Odbił on „syntetyczną podróż” w głąb ewolucji naukowych poglądów Profesora Andrzejewskiego, której towarzyszyło osiągnięcie coraz wyższych stopni naukowych poglądami głoszonymi zarówno w kraju, jak i za granicą. Badania nad romantyzmem, neoromantyzmem, kantyzmem, neokantyzmem, filozofią polską, humanizmem i zagadnieniami antropologicznymi doprowadziły Szanownego Jubilata do szeregu konstatacji, których w całości nie sposób przedstawić w recenzji tej niezwykle ważnej księgi. Wspomnieć należy choćby o stworzeniu przez Profesora terminu „humanizm polski”;

odwołującego się do komplementarnego ujęcia teorii oraz praktyki, tyżącego się „świadości teoretycznej” Polaków (w oparciu o poglądy filozoficzne W. M. Kozłowskiego i I. Kanta). Uwadze nie może umknąć także konstruowana przez Profesora koncepcja człowieka jako *homo symbolicus* (inspirowana Kantem, Humboldtem i Cassirerem), człowieka, który – wykraczając poza czasoprzestrzenne ograniczenia – tworzy na własny użytek symbole, tym samym nobilitując się pośród pozostałych bytów w przyrodzie. Na wyróżnienie zasługuje również dokonana przez Profesora interpretacja *Neue Deduktion des Naturrechts* Fryderyka Schellinga, która wyjaśnia problem poznawalności bytu – by go poznać, należy uznać go za *identyczny z samym sobą*.

Będące dziełem Profesora koncepcje *homo universus* (podkreślająca ludzką świadomość) oraz *homo communicativus* (będąca podrzędną w stosunku do tej pierwszej i stanowiąca panaceum na „bólączki” komunikacyjne współczesności i związane z nią problemy cywilizacyjno-ekologiczne) okazały się również nieobojętne dla polskiej i światowej myśli filozoficznej. W kontekście tej drugiej konstrukcji należy zauważyć, że Profesor nazywany jest twórcą Poznańskiej Szkoły Komunikologicznej. Przedstawiony powyżej zarys naukowych zapatrywań Profesora oraz jego wrażliwość na nasilające się w dobie globalizacji i postępów technologicznych zaburzenia w procesie komunikacji interkulturowej i międzynarodowej znalazły swój wyraz w wydanej w 2011 r. najnowszej pozycji Profesora, zatytułowanej *Homo universus. Mensch und Sprache in der deutschen und polnischen Philosophie*.

Następny element książki stanowi *Curriculum vitae* Bolesława Andrzejewskiego. Zawiera ono między innymi wykazy uczestnictwa Profesora w konferencjach międzynarodowych (m.in. Międzynarodowe Kongresy Kantowskie w Moguncji i Halle, XX Światowy Kongres Filozofii w Bostonie, XXI Światowy Kongres w Filozofii w Istanbule, XXII Światowy Kongres Filozofii w Seulu) i członkostwa w licznych Towarzystwach naukowych w kraju i za granicą (m.in. Sociedad de la Amigos de la Historia w Buenos Aires, Allgemeine Gesellschaft für Philosophie in Deutschland, Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej), a także świadectwa czynnego uczestnictwa w życiu naukowym i uniwersyteckim (m.in. powołanie Zakładu Teorii i Filozofii Komunikacji, współorganizacja Instytutu Neofilologii i Komunikacji Społecznej przy Politechnice Koszalińskiej, współorganizacja Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji w Poznaniu). Uzupełnieniem zawodowego życiorysu jest zestawienie publikacji autorstwa Profesora Andrzejewskiego, dokonanych przez Jubilata przekładów książkowych oraz redagowanych czasopism.

Część pierwsza, zatytułowana *Język i komunikacja*, obejmuje 12 artykułów, opublikowanych w języku polskim oraz niemieckim. Do ich autorów należą: G. Schmidt, L. Miodoński, A. L. Zachariasz, T. Buksiński, S. Leciejewski, K. Przybyszewski, Cz. Karolak, Z. Tworak, M. Błaszak, M. Skorczyk, H. Korpikiewicz oraz T. Sahaj.

Gerhart Schmidt w publikacji *Vom Ursprung der Sprache* czerpie z koncepcji takich myślicieli, jak Herder, Rilke czy Wittgenstein, próbując zarysować w kontekście filozoficzno-lingwistycznym źródłowy aspekt pochodzenia języka. Kolejny autor, Leon

Miodoński, w artykule *Herder kontra Süßmilch – początki sporu o pochodzenie języka* nawiązuje do podobnej problematyki, podkreślając m.in. ważność Herderowskich rozważań wyróżniających fenomen samego języka i sytuujących go w obrębie dziedziny antropologii i estetyki. Andrzej Zachariasz w tekście *Filozofia a język. Uniwersalność filozofii a partykularność kultur narodowych* dokonuje analizy i obrony języków narodowych w kontekście kulturowo-filozoficznym, jednocześnie dostrzegając zagrożenie płynące z błyskawicznie „rozrastającej się” globalizacji komunikacji, faworyzującej głównie język angielski. Tadeusz Buksiński w rozprawie *Mass media i Internet w sferach publicznych*, nawiązując do koncepcji J. Habermasa, dokonuje massmedialnej i wirtualnej analizy komunikacyjnej strony sfer publicznych, zwracając uwagę na istotność walki o jej demokratyczną rolę. Tekst Sławomira Leciejewskiego zatytułowany *Komunikacja multimedialna w edukacji filozoficznej XXI wieku* podkreśla posługiwanie się nowoczesnymi środkami dydaktycznymi – głównie multimediami – w procesie przyswajania filozoficznej wiedzy. Środki te nie tylko usprawniają proces edukacji, ale również pomagają odbiorcom umiejętniej opanować materiał dydaktyczny. Artykuł *Problem wolności słowa w społeczeństwie informacyjnym*, przedłożony przez Krzysztofa Przybyszewskiego, porusza problem wolności słowa i jej granic w massmedialnej przestrzeni społeczeństwa opierającego się na informacji, czy też na wiedzy, w której to przestrzeni komunikacja werbalna polega na „słownej manipulacji”, naruszającej ową wolność słowa.

Publikacja Czesława Karolaka zatytułowana *Widerstand gegen Zensur im Dritten Reich und seine Reflexion nach 1945* obrazuje wpływ cenzury na piśmiennictwo III Rzeszy oraz w okresie powojennym, podkreślając jej uciążliwość i pokazując drogi oporu wobec niej. Zbigniew Tworak w *O pojęciu wiedzy wspólnej*, posługując się paradoksem Conwaya, prezentuje syntetyczne ujęcie komunikacji, działania oraz tytułowej wiedzy wspólnej. Jak zaznacza sam autor, wspólna wiedza grupy stanowi jeden z głównych elementów w badaniach nad komunikacją czy zagadnieniami z obszaru ekonomii. Tekst Macieja Błaszaka pt. *Systemowy model komunikacji społecznej* dostarcza informacji na temat teoretycznych założeń owego systemu, w którym komunikacja społeczna stanowi pewien cykl oddziaływań między nadawcą i odbiorcą i w którym obowiązują wyznaczone zasady. Magdalena Skorczyk w pracy *Status racjonalności konsensualno-komunikacyjnej w etyce dyskursu Karla-Otto Apla* dokonuje przeglądu koncepcji dwóch niemieckich filozofów: ujętego w tytule K.-O. Apla oraz J. Habermasa i ukazuje komplementarność ich ujęć w projekcie racjonalności konsensualno-komunikacyjnej. *Język ciała zwierząt* to publikacja Honoraty Korpikiewicz, w której autorka interpretuje elementy niewerbalnej komunikacji m.in. kotów i psów, wskazując jej znaczenie w kontekście precyzyjniejszego dotarcia do sposobu pojmowania przez nie świata. Tomasz Sahaj publikacją *Aktywność stadionowa kibicowskich grup ultras jako przejaw komunikacji społecznej* wieńczy część pierwszą Księgi jubileuszowej – prezentuje w niej ciekawe połączenie refleksji filozoficznej i sportowej w aspekcie współczesnej kultury.

Część druga, *Kultura i filozofia*, zawiera 17 artykułów, wśród których znalazły się prace: A. Pałubickiej, A. Ziółkowskiej, M. Kwieka, A. Leśniewskiej, R. Kubickiego, M. Piechowiaka, J. Wasiewicza, K. Brzechczyna, H. Schmitza, H. Anzulewicza, N. Leśniewskiego, P. Parszutowicza, T. Albińskiego, W. Wilowskiego, B. Polaka, A. Wawrzynowicza oraz A. Mroźewskiej. Tutaj również wypada pokrótce przedstawić ich zawartość tematyczną.

Tekst Anny Pałubickiej, zatytułowany *O modernistycznym rodowodzie klasycznego pojęcia symbolu, jego pożytkach i ograniczeniach poznawczych*, poddaje analizie funkcję symbolizowania, wskazując na oświeceniowe początki symbolu w powiązaniu ze współczesnym pojmowaniem tego zagadnienia oraz jego znaczenie w procesie interpretacji kultur. *Implikacje Ricouerowskiego ujęcia symbolu dla sensu podmiotowości* to artykuł Anny Ziółkowskiej, która skupia się na greckich źródłach omawianego pojęcia, wpływających na określone jego postrzeganie, różniące się od innych sposobów jego rozumienia. W dalszym toku rozważań autorka odwołuje się do zależności między płaszczyzną semantyczną (pojęcie, metafora, alegoria) a symbolami i dokonuje powiązania teje zależności z zagadnieniem sensu podmiotowości. Praca Marka Kwieka – *Komisja Europejska a uniwersytety: różnicowanie i izomorfizacja systemów edukacyjnych w Europie* – przedstawia rolę Komisji Europejskiej w procesie kształtowania, finansowania, instytucjonalności i zarządzania uniwersytetami, podkreślając ich olbrzymie znaczenie dla pozyskiwania wiedzy dla całego kontynentu. Anna Leśniewska w artykule *Dydaktyka etyki. Wokół pojęcia uzasadnienia* rozpatruje zagadnienia etyki normatywnej oraz opisowej, pokazując ich pozytywne aspekty w toku dydaktyki etycznej dla modelowania postawy krytycznej oraz samokrytycznej, umiejętności argumentacji, uzasadniania swoich racji oraz wrażliwości na problemy społeczne.

żyć tylko po to, aby żyć? to pytanie postawione w tytule wywodu Romana Kubickiego, który, dokonując przeglądu koncepcji takich myślicieli, jak choćby Platon, św. Augustyn czy Kierkegaard, zastanawia się nad istotą człowieczeństwa i różnymi sposobami spoglądania na to, co jest w życiu człowieka najbardziej istotne. Mirosław Piechowiak w publikacji *Wola i zmysły. Miłość w refleksji filozoficznej – Artur Schopenhauer i Ludwig Feuerbach – w kontekście emocji ponowoczesnej* dokonuje porównawczego przeniesienia koncepcji tych dwóch myślicieli w świat płynnej nowoczesności, obierając sobie za przedmiot kwestię cielesnych pragnień oraz uczucia kochania – dla tego pierwszego filozofa pożądanie cielesne doprowadza człowieka do dramatu, dla Feuerbacha natomiast jest warunkiem „jedności istot”. *Cnota niekonsekwencji, czyli o możliwości dialogu między wierzącymi a niewierzącymi. Kilka uwag na marginesie lektury Leszka Kołakowskiego* to temat artykułu Jana Wasiewicza. Autor ten stawia sobie za cel ukazanie pewnych uwarunkowań, które wywodzą się z poglądów i wiążących się z nimi zachowań i działań, a umożliwiają osiągnięcie wzajemnej tolerancji między tymi, którzy wierzą oraz tymi, którzy nie wierzą. Nawiązuje w tym celu do sformułowanej przez Kołakowskiego zasady niekonsekwencji

jako antidotum na wszelkie konflikty światopoglądowe. Krzysztof Brzechczyn w *Czy historiozofia zakłada teleologiczną wizję przeszłości?*, odwołując się do próby uzasadnienia sensu dziejów, przedstawia anty-teleologiczną historiozofię nie-Marksowskiego materializmu historycznego.

Niemiecki filozof Hermann Schmitz w *Wozu noch Philosophie?* poszukuje odpowiedzi na pytanie o aktualność filozofii; podkreśla wagę „nowej fenomenologii” w zmaganiach nad próbą odpowiedzi na dylemat zawarty w tytule swej pracy. *Die aristotelisch-platonische Synthese Alberts des Großen* to publikacja Henryka Anzulewicz, w której dokonuje on prezentacji postaci działającego w Średniowieczu Alberta Wielkiego, którego poglądy nawiązywały do starożytnych myślicieli, Platona i Arystotelesa, i odegrały znaczną rolę we współczesnej mu epoce. Norbert Leśniewski w tekście *Uwagi o przedmiocie i obiekcie u Kanta* wskazuje na różnicę w pojmowaniu przez oświeceniowego myśliciela tytułowych zagadnień – różnicę, jaka zachodzi pomiędzy dwoma wydaniem Kantowskiej *Krytyki czystego rozumu*. Autor wskazuje na nieusuwalność owej niezgodności oraz na przyczyny wspomnianej niekonsekwencji. Artykuł Przemysława Parszutowicza, *Ewolucja neokantyzmu Ernsta Cassirera*, nobilituje dotąd niedocenianą w refleksji twórcy *Filozofii form symbolicznych* dziedzinę metafizyki. Parszutowicz traktuje niemieckiego filozofa nie tyle jako metafizycznego oponenta, co jako poszukującego nowatorskiego ujęcia metafizyki. Poszukiwania takie stanowić mogą część składową *evolucji* jego neokantowskiej myśli, którą dostrzegł i przedstawił w swojej rozprawie habilitacyjnej Profesor Andrzejewski.

Tomasz Albiński w *Recepcji sylogistyki klasycznej w pismach logicznych Kanta* dostrzega, że Kantowska próba eliminacji trzech figur sylogistycznych nie może zakończyć się powodzeniem, jednak mimo to rola oświeceniowego myśliciela dla historii logiki jest godna uwagi, zwłaszcza od strony formalnej. Tekst Włodzimierza Wilowskiego pt. *Mądrość antyczna, orientalna a staro- i nowotestamentowa. Kilka uwag o istocie mądrości w komparatystyce filozoficznej i religijnej* to praca, w której autor poszukuje komparatystycznego ujęcia mądrości, w konsekwencji wskazując, że formalne podobieństwo między poszczególnymi kulturowymi sposobami jej pojmowania stanowi jedynie złudzenie – jedynym wspólnym aspektem może być różnie interpretowalna konstatacja, że „Mądrość służy ludziom”. Bogusław Polak w *Genezie i wybuchu powstania w Poznaniu 27 grudnia 1918 roku w opinii niemieckiego świadka* przytacza osobistą relację Dietricha Vogta, będącego podczas powstania podporucznikiem 20. pułku artylerii lekkiej. Artykuł Andrzeja Wawrzynowicza pt. *Metafilozoficzne znaczenie Hegłowskiej wykładni pojęcia czasu* wychodzi od Kantowskiego ujęcia tego zagadnienia jako *apriorycznej formy naoczności zmysłowej* i stanowi próbę ukazania problemu czasu w kontekście Hegłowskiej historii filozofii i związanej z nią „obiektywnej konieczności historycznej”. Część drugą wieńczy artykuł Anny Mrożewskiej „*Dantons Tod*” von Georg Büchner und die Maskierung der Gewalt, gdzie autorka, opierając się na wymienionej w tytule sztuce Büchnera, ukazuje trudne czasy oświeceniowo-romantycznej Francji i związanej z nimi rewolucji.

Część trzecia książki nosi tytuł *W darze* i jest zbiorem utworów poetyckich ofiarowanych Profesorowi przez Richarda Wissera (*Gedichte, die zu denken geben*) i Łucję Danielewską (*Prośba o ciszę – Filozofia*).

Pozycja *Język. Rozumienie. Komunikacja* została tak zamierzona – co doskonale można zauważyć, spoglądając na obszary tematyczne przedłożonych w dowód wielkiego uznania prac – aby przywoływała Osobę, dla której w darze została sporządzona. Można śmiało stwierdzić, że zasięg interdyscyplinarny i szerokość horyzontów myślowych, jakim odznaczają się jubileuszowe artykuły, w pełni odzwierciedlają, zaprezentowaną na początku recenzji, naukową sylwetkę Szanownego Jubilata, którego koncepcje wniosły olbrzymi wkład nie tylko w polską, lecz także światową myśl filozoficzną i stanowią siłę motoryczną dla innych badaczy.

Nie pozostaje nic innego, jak zachęcić do sięgnięcia po ową lekturę, pozwalającą zapoznać się zarówno z twórczą sylwetką Profesora, jak i ze zbiorem rozmaitych prac o szerokim zasięgu merytorycznym, a Szanownemu Jubilatowi życzyć kolejnej, co najmniej tak samo obszernej i pełnej inspirujących refleksji księgi.

Język. Rozumienie. Komunikacja, red. M. Domaradzki, E. Kulczycki, M. Wendland, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2011.